

Neque etiam est verisimile, ut proximum cœlum sit incapax influentiae ejus, ut hac ratione sit perpetuo otiosa, et carens actione ob defectum passi capacis, quia non videtur hoc optimæ dispositioni corporum universi, et sapientissimæ providentiae divinæ consentaneum: ergo illa vis activa cœli empyrei semper est in actu, ac subinde in cœtera corpora continue influit. Et hac ratione utuntur Durandus, Richardus et Aegidius. Alii addunt probationem ab experimento quodam, de quo statim videbimus.

12. *Confirmatur proxima ratio.* — *Ad primum argumentum in num. 8.* — *Ad secundum argumentum.* — Atque hæc ratio maxime confirmatur, quia hic ordo rerum per se pertinet ad perfectionem, et nullum habet incommodum, ut patebit respondendo ad motiva contrariae sententiae. Ad primum non negatur consequentia: nam licet hoc cœlum per se primo non sit factum propter influentiam, consequenter, et quasi per se secundo illam habere necessarium fuit; quia debuit esse perfectissimum, ac proinde maxime activum nec debuit carere proportionato subjecto, in quo suam virtutem exercere posset. Ad secundum falsa est imprimis illa universalis propositio, quod corpus non movet nisi motum. Nam licet fortasse in motu locali id habeat verum, quando unum corpus per se, ac immediate movet, et impellit aliud, in motu alterationis non est ita, potest enim unum corpus quietum localiter manens, aliud movere per alterationem proprie, aut late sumptam, prout illuminacionem, et omnem mutationem ad qualitatem per se tendentem comprehendit, quia nulla est ratio, ob quam illa conditio motus localis in agente ad alterationem, vel similem actionem necessaria sit, ut alibi latius dictum est. In aliis autem cœlis necessarius est motus ad influendum, non per se, nec quia simpliciter necessarius sit in cœlo, vel astris ad agendum, absolute in inferiora, sed quia est necessarius ad ordinate agendum, prout ad conservationem universi necessarium erat. Unde ille motus solum est necessarius ut applicatio agentis ad passum, id est, ut sol, luna, etc., ad diversas mundi partes applicentur, et ita possit horum astrorum influentia ad universum extendi cum intermissione et vicissitudine ad ejus utilitatem necessaria. Nam si sol, verbi gratia, in uno situ semper quiesceret, res sibi praesentes corrumperet, et aliae propter ejus absentiam perirent. Ideoque suo modo verum est in cœteris planetis. Et in hoc sensu verum est mun-

dum hunc inferiorem periturum fore, si cœli quiescerent, et non alio, ut in philosophia tradidi, et attigi in *Metaphysica*, disput. 21, section. 3, et disp. 22, sect. 5, præsertim in fine. At vero ad influentiam cœli empyrei non fuit necessarius motus ejus, quia, ut supra dixi, in suo esse, et compositione partium est uniforme, et omnino homogeneum, et ideo non plus, neque aliter in unam partem orbis, quam in aliam influeret, etiamsi circulariter moveretur, quia per talem motum non fieret huic, vel illi hemisphærio propinquior secundum partes magis, vel minus, vel alio, et alio modo effectrices, sed tantum secundum diversas partes materiales, quæ varietas ad influentiam nihil refert. Non desunt tamen, qui tribuant illi cœlo varias influencias secundum partes diversas, de qua opinione in responsione ad quartum videbimus.

13. *Ad tertium. Responsio prima.* — *Responsio secunda.* — Ad tertium dicimus primo, non esse necessarium, ut omnes cœlestes influentiae fiant per lumen, nam possunt habere alias innatas proprietates, per quas agant, ut in singulariis planetis mihi probabilius est. Unde juxta specificam diversitatem colorum vel astrorum est etiam varietas in proprietatibus, et consequenter in influentiis, quæ ab illis manant. Sic ergo esto esset verum, cœlum empyreum non influere per lumen, poterit influere per aliam, vel alias virtutes sibi connaturales, per quas non influet illuminando, sed immediate efficiendo in cœlo sibi propinquo aliquam aliam qualitatem nobis ignotam non repugnantem incorruptibili corpori, quia non disponit ullo modo ad corruptionem, sed tantum perficit, ad modum luminis, vel similium qualitatum. Quod optime confirmat Richardus, quia influentia lunæ vel Solis attingit, ubi lumen ejus non attingit, ut ad viscera terræ, et alia opaca loca: sic ergo poterit cœlum empyreum aliquid influere in primum mobile, esto radios luminis in illud non mittat. Addo vero licet sit probabile, lumen cœli empyrei non emittere radios luminosos, vel quia ejus splendor est alterius rationis a luce Solis, vel quia est corpus adeo rarum, vel subtile, ut ad illuminandum, non sufficiat: nihilominus hoc non esse certum, nam fortasse etiam crystallinum cœlum fulget in se ex vicina influentia cœli empyrei. Nulla enim experientia aliud constare nobis potest: nam fieri optime potest, ut illa influentia sit, et a nobis non videatur. Vel quia primum mobile est corpus ita densum et opacum, ut penetrari non possit lumine, sed potius

radios superioris corporis in se contineat, et umbram reddat, ut corpus lunæ, et similia: vel quia propter nimiam distantiam non potest lumen illud hoc pertingere. Sicut etiam cœlum empyreum cum sit lucidum et visibile, sine dubio visibles species ex se emittit, et nihilominus a nobis videri non potest, quia propter nimiam distantiam, vel obstaculum aliquis cœli intermedii species visibles ipsius ad nos non pertingunt. Idem ergo potest esse de lumine.

14. *Circa quartum argumentum opinio prima.* — *Rejicitur.* — In ultimo argumento petitur, que sit influentia illius cœli. In quo puncto aliqui antiqui, ut Alensis, et D. Thomas supra referunt, dixerant influentiam hujus cœli consistere in quodam speciali lumine necessario ad conjunctionem animæ rationalis cum corpore: nam ad conjunctionem animæ sentientis ponunt aliam specialem influentiam cœli crystallini: ad unionem vero animæ vegetativæ influentiam cœli stellati. Sed hæc opinio antiquata, et merito rejecta est, quia sine fundamento configit illorum luminum necessitatem, cum explicare non possit, quod sint, vel cur excogitentur. Nam ad conjunctionem cujuscumque animæ, sive formæ corporis, nullum medium est necessarium præter ultimam dispositionem, vel organizationem animæ proportionatam: hæc autem dispositio permixtionem elementorum cum communi influentia cœlorum, coefficiente, si opus sit, proxima causa univoca, ut in viventibus perfectis invenitur sufficienter fit. Ergo frustra fingitur influentia cœli empyrei propter conjunctionem animæ rationalis cum corpore: nam licet fieri possit, ut illud cœlum in eam influat, tamen sine illa influentia posset etiam facile subsistere et intelligi, prout ab Aristotele dicente, *sol, et homo generat hominem, intellecta est.*

15. *Secunda opinio.* — *Impugnatur primo.* — Alii tribuunt huius influentiae cœli empyrei diversas inclinations et dispositiones hominum in distinctis, ac distantibus orbis plagiis habitantibus. Nam cum omnes illi habeant omnes influentias colorum mobilium, et nihilominus semper inter se habeant illam diversitatem complexionum et proprietatum conaturalium, et quasi individualium, non potest illa diversitas oriri ex influentia cœlorum mobilium. Unde concludunt, provenire ex cœlo immobili quod semper habet diversas influencias in omnibus illis regionibus et plagiis universalibus, vel particularibus efficientibus, et materialibus, potest ad diversos effectus cooperari, sicut in variis conjunctionibus planetarum contingit.

17. *Vera resolutio prædictæ influentia.* —

Dico ergo, non constare nobis, quam specialem proprietatem, vel effectum influat cœlum empyreum per se spectatum, et sola sua virtute efficiendo in aliud corpus. Neque propter hunc defectum nostræ cognitionis negare debemus omnem illius cœli influentiam, quia evidens nobis est, in rebus nobis vicinioribus esse plures virtutes agendi, quas ignoramus, quia earum effectus experti non sumus, nec satis experiri, aut ab aliis causis distinguere possumus. Satis ergo est, quod in generali, et veluti a priori ex illius corporis nobilitate colligamus, non posse carere omni agendi virtute. Unde D. Thomas, dicta solut. ad 2, in generali dixit, influere illud cœlum in sibi proximum aliquid ad dignitatem pertinens. In dicto autem quolibet dicit cooperari ad perpetuitatem et stabilitatem universi. Verisimile autem est, de facto non influere in haec inferiora, nisi coadjuvando et cooperando aliis astris et cœlis: et ita non habere aliquem specialem effectum præter eos, qui ab aliis cœlis proveniunt, quamvis ex influentia cœli empyrei vel majori virtute et efficacia fiant, vel etiam alter temperentur et disponantur. Neque de ista influentia ita occulta aliquid aliud dici cum fundamento posse existimo. Nam quod quidam dicunt, habitum specialem influentiam in corpora beatorum, incertum satis est, si de influentia distincta ab emissione intensionalium specierum intelligatur: nam sine dubio delectabuntur beati splendore, et pulchritudine illius cœli non tantum mente, sed etiam oculis visa, et ad hoc ab illo species recipient. Alia vero influentia, non video, qua fundamento asseneratur.

CAPUT VI.

UTRUM IN VERBIS ILLIS: IN PRINCIPIO CREATIVIT
DEUS CŒLUM, CREATIO ETIAM ANGELORUM COM-
PREHENDA SIT.

1. *Duplex quæstio in titulo capitinis distingueda.* — Altera confirmatio in cap. 4, n. 14, prætermissa hoc incidens dubium petebat, quod in superiori tract., libro primo, capite tertio, numero duodecimo, attigimus, et in hunc locum plenius tractandum remisisimus. Due igitur quæstiones hic distinguendæ sunt; una est, an Moyses in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiserit. Altera est, si illam non prætermisit, quo verbo, et quomodo illam significaverit. Et ita hæc posterior quæstio bipartita est, solum non possunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel

sub nomine cœli, vel sub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut vestigium illius significationis cogitari potest, et ita de illis tantum duobus variæ opinione fuere. Nunc ergo solum de creatione cœli agimus, de lucis productione in libro sequenti videbimus.

2. *In quæstione nunc tractanda prima opinio negans.* — *Ejus fundamentum principale.* — *Accedit triplex congruentia.* — Est ergo opinio satis antiqua et recepta, Moysem in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem fecisse, imo ex instituto illam prætermissee. Ita supponunt Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 16, et homil. 1, Exaemer., et Chrysostomus, hom. de Jejunis, et Gen. lectione, quæ habetur post homilia in Gen., idemque habet hom. 2, in Gen., et in id Ps. 8: *Quoniam video cœlos tuos.* Epiphanius, hæres. 65, in principio, Cyrus, lib. 3, contra Julian., § 3, *Igitur quod*, Athanasius, quæst. 1, ad Antioch., Theodoreetus, quæst. 2, in Gen., et indicat Hieronymus, epist. 139, ad Cyprianum, in principio, dicens Moysem visibilium tantum rerum creationem narrasse. Præterea in hac sententia convenienti omnes, qui senserunt Angelos fuisse creatos ante illud principium, de quo locutus est Moyses cum dixit: *In principio creavit Deus cœlum,* quos supra suo loco retulimus. Quia Moyses tantum narrat creationem earum rerum, quæ in illo principio creata sunt: ergo si jam erant Angeli, non potuerunt sub illa narratione comprehendendi. Et simili modo ejusdem opinionis necessario sunt, qui dicunt Angelos fuisse creatos post primum diem, quia sic etiam non possunt sub illis verbis comprehendendi. Sed hæc opinions in superiori tractatu rejectæ sunt. Verumtamen licet Angeli fuerint creati simul cum cœlo, ut ibi posuimus, fieri potuit, ut Moyses in sua narratione illam prætermiserit. Quod autem ita sit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præsens attinet, nomen cœli non significat rem spiritualem, sed corpoream; ergo in narratione historica vox illa est in sua proprietate accipienda. Cur autem Moyses Angelos prætermiserit, variae rationes a Patribus redduntur. Prima est Athanasi, Chrysostomi et Theodoreti ne rudis ille populus Angelos ut Deos coleret, si illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebrei tunc erant incapaces, et non poterant creaturas spirituales concipere; deoque satius visum est, eis occasionem præbere, ut ex visibilibus ad invisibilia ascenderent, quam statim de spiritualibus rebus sermonem eis fa-

CAP. VI. AN IN VERBIS ILLIS: IN PRINCIPIO CREATIVIT DEUS CŒLUM, ETC.

cere. Ita indicant Chrysostomus et Basilius, et favet Ambrosius, lib. 1, Exaemer., cap. 5, et Cyrus dicens: *Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequibant.* Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat a scopo Moysis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, et ad Messiaë expectationem per res et cæterimonias sensibles disponere, altioribus rebus prætermissee. Ita significat Cyrus, libro 2, cont. Julian., § 4, vers. *Igitur de Mose*, cum sequente.

3. *Secunda opinio extreme contraria præcedenti.* — Secunda sententia huius extreme contraria est, Moysem in illis verbis, *in principio creavit Deus cœlum et terram*, per se ac immediate locutum esse de Angelis, illosque solo nomine cœli significasse, quamvis non sine aliqua metaphora per cœlum intelligendo supremum ordinem rerum, quibus hic mundus componitur. Sicut enim unus homo, qui microcosmos dicitur, corpore et spiritu constat, ita mundus ex rebus spiritualibus et corporalibus componitur: illæ ergo nomine cœli, hæc vero nomine terra significata sunt, vel quoad totam earum existentiam, vel quoad totam materiam, ex qua omnes corporeæ formatae sunt. In qua expositione posterior pars de nomine terræ postea expendetur, quoad priorem vero hoc pertinet. Et approbat illam Augustinus, lib. 12 Confess., cap. 8 et 9, sequitur Gregorius 37, Moral., cap. 24, alias 5.

4. *Prima assertio.* — Verumtamen sine ulla dubitatione dicendum est primo Moysem nomine cœli non significasse solo Angelos. Hanc assertionem probant sufficienter, quæ, cap. 3 et 4, copiose tractata sunt. Estque communis sententia antiquorum Patrum, præter citatos in priori sententia, Dionysius, cap. 4, de divin. Nomin., in prima ejus parte, Basilius, hom. 1, Exaemer., et saepe in sequenti, et præsertim in hom. 9, ubi has allegorias, quæ simplicem ac litteralem sensum excludant, graviter reprehendit. Unde Gregorius etiam Nissenius, in principio Exaemer., in eam curam incumbendum esse dicit, *ut vocibus in significatione propria manentibus, certam rerum procreationis seriem contemplentur.* Eademque est sententia Ambrosii, toto lib. 1, Exaemer., et lib. 2, cap. 4, et sunt postea secuti Beda, in Exaemer., initio Hugo de S. Victore, in Elucidat. Gen., cap. 3 et 9, ibidem Glossæ, et moderni exposidores communiter, et D. Thomas, dicta quæst. 63, 66, 67 et seq. Et scholastici communiter cum Magistro, in 2, d. 12. Et fundamentum precipuum nititur in principio sumpto ex doctrina ejusdem Augustini, et ad

fidei stabilitatem valde necessario, verba Scripturæ in proprio sensu esse accipienda, quando evidens ratio, vel auctoritas ad metaphoram non compellit, quæ regula maxime verum habet in rebus, quæ ad dogmata fidei vel ad historias pertinent. At illa verba, *in principio creavit cœlum et terram*, et dogma fidei continent, et historiam referunt, et nulla est ratio inducens, nedum cogens ad metaphoram, auctoritas etiam Patrum in propria significatione verbum illud accipit. Ergo nulla ratione excludendus est sensus proprius propter metaphorum. Et hanc regulam etiam ad verba Moysis singulariter applicatam, et subinde totam rationem a nobis factam confirmant non solum Basilius, homil. 3 et 9, in Genes., et Beda, et Hugo de Sancto Victore supra, sed etiam Augustinus, lib. 8, Gen. ad litter., cap. 1 et 2, ubi expresse rejicit in hac parte sensus allegoricos, quos in aliis libris de Genesi contra Manichæos prius scripsérat. Accedit tandem, quod in aliis locis Scripturæ (ut supra etiam notavi) in propria significatione verba illa, et nomen cœli in eis positum explicatur, præsertim Psalm. 101: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli.* Et Ecclesia ex eodem loco accipit primum articulum fidei in Symbolo contentum: *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli et terræ*, qui sine dubio in verborum proprietate accipiens est.

5. *Ad Augustinum et Gregorium pro secunda opinione citatos.* — Quapropter sententia Augustini pie explicanda est, ut in sensu mystico, non excludendo proprium et litteralem, sit locutus. Quod multo certius est de Gregorio. Addendum item est, et pro sequentibus observandum, Augustinum in his interpretationibus Genesis magis disputando et inquirendo, quam asserendo, et verum sensum litteralem stabiliendo, processisse, ut ipse diserte admonuit, libr. 1 Genes. ad litter., cap. 20 et 21, et in Imperfect. Genes., cap. 3, ubi hanc ipsam quæstionem, quam tractamus, an per cœlum superiores substantiæ, et per terram res inferiores intelligantur, disputat, et nihil resolvit. Quapropter etiam secundum mentem Augustini stabilendus imprimis est, in illis verbis propriis, et litteralis sensu; cui deinde mysticus supperaddi poterit. Unde quod idem Augustinus, lib. 12 Confession., cap. 25 et 31, ait, si plures dantur sensus, qui in se continent veritatem, non esse temere affirmandum, quid potissimum Moyses senserit, semper intelligendum est, salva verborum propri-